

A SZER/MZŐ FELTÁMADÁSA: ZENÉVÉ LETT SZÖVEG KAFKAI LABIRINTUSÁBAN

Szemző Tibor: „K” metszetek

Kurátor: KÖRÖSI BOGLÁRKA

Kassák Múzeum, Budapest
2017. április 7 – május 7.

Egyfajta misztikus érzékenység, nem anyagi természetű összefüggések tételezése és zenei jellegű asszociatív gondolkodásmód jellemzi SZEMZŐ TIBOR multimediális munkásságát, és ehhez remek inspirációra talált a romantika „nagy” betegségében, tuberkulózisban szenvedő Kafka életében, jellegzetesen közép-európai sorsában és metaforikus beszédmódon alapuló munkásságában. A különböző formákban (kísérleti rövidfilm, videóinstalláció, vetítésre hangolt koncert)¹ az elmúlt években márt feldolgozott zenei, képi és textuális anyag ezúttal egy lenyűgöző atmoszférájú, varázslatos multimediális installáció

¹ „A Kassák Múzeumban megvalósuló installáció több éves múltra tekint vissza. Első, hangjáték változata Forgách András író-dramaturg közreműködésével keletkezett, melyet 2010-ben mutatott be a Magyar Rádió. Egy évvel később filmanyaggal kiegészítve, a somorjai zsinagógabeli At Home Galériában már installációként volt látható. 2013-ban a színpadi művé fejlesztett alkotást nagy sikerrel játszották a budapesti Müpában. Később „mozikonzertként” Kassán, Kolozsváron, Wrocławban és az USA-ban is bemutatták. 2014-ben az MTVA-val együttműködésben díjnyertes kisfilm készült az anyagból.” Forrás: <http://www.kassakmuzeum.hu/index.php?p=kiallitas&id=274>

formájában jelent meg a Kassák Múzeumban rendezett kiállításon.

Nehéz erről a hosszú távú „projektről” beszélni, mert sok egybefüggő rétege olyanmódra egymásba szövődik, a keresztutalások révén olyannyira egymásra támaszkodik, hogy ellenáll a verbalitás lineáris logikájának. Talán a premodern, a barthes-i és foucault-i fordulatot megelőző szerző koncepcióval érdemes kezdeni, amelyet követve mintha Szemző is úgy vélné, hogy egy alkotó életművéhez többek között életrajzának és -körülményeinek a felderítése révén lehet közel kerülni. Vagyis hogy az alkotó személyisége, történeti és szemé-

Szemző Tibor
„K” metszetek, 2017, Kassák Múzeum
(részlet a kiállításból)
© Fotó: Kránicz Richárd

lyes helyzetekben való gyökerezettsége valamely non-diszkurzív és nem racionális módon fel tudna fedni valamit a művek rejtelmeiből. Éppen ezért a munka végeredményben Kafka életének utolsó szakaszát próbálja feltárni (itt ezúttal nem bemutattott, de a korábbi variációkban megjelenő) levelek, jegyzetek, valamint helyszínek és az őt körülvevő emberek emlékezete révén. A négy digitális projektorról és négy analóg 8 mm-es vetítőről vetített filmek helyszínrajzok vagy inkább -vázlatok, azokról a helyekről készült felvételek, ahol Kafka életének

utolsó éveiben megfordult (Prága, Matlárháza, Grindelwald), illetve ahol az őt akkoriban körülvevő két legfontosabb ember, Dora Diamant és Robert Klopstock élt (Szilézia, Graal-Müritz, Moszkva; Dombóvár, New-York). Ezeknek a helyeknek rendkívül plasztikus, magával ragadó, az atmoszféra lüktetését lenyűgöző módon átadni képes felvételei egy designcentrikus gondolkodást jeleznek: ahogy már korábbi, Danilo Kiš világát feldolgozó munkájában is látszott,² Szemző mintha úgy vélné, hogy az embert akaratán kívül is meghatározzák azok a tárgyak és terek, amelyek élete során körülveszik. Ezért azok figyelmes tanulmányozása magához a személyhez visz közelebb.

A helyszínek felvételei nem önmagukban, hanem szöveges és zenei klipekbe komponálva jelennek meg a galéria falain. A textuális és muzikális háttérrel ehhez Kafka *A császár üzenete* című nyúlfarknyi elbeszélése adja, amely az installáció vetítéseinek 65 perces összideje alatt 19 különböző nyelven hangzik el az eredeti némettől kezdve a magyaron keresztül olyan egzotikus nyelvekig, mint a tibeti vagy a bengáli.³ Az egyetlen bekezdésnyi szöveg számunkra érthetetlen nyelveken történő recitálása elszakad diszkurzív jelentésétől és zenei szövetté változik, ahol egy nyelv ritmusa, dallama, hangképzése, tagoltsága valamely nem textuális szinten működő, intuitív megértés vagy inkább megérzés hordozójává válik. Kafka írott szövege ebben a „hangszerelésben” posztmodern módon túllép az eredeti szerzői intención, és kiszakítva a könyvek jelszerű, tehát vak és süket kon-

² *K1 – Danilo Kiš Memorial Space*. 2014. <http://szemzo.org/hu/alkotas/installacio/k1-danilo-kis-memorial-space/>
³ Magyarul itt olvasható: <http://web.zone.ee/aurin/proza/fkacsaszaruzenete.html>

Szemző Tibor
„K” metszetek, 2017, Kassák Múzeum (részlet a kiállításból)
© Fotó: Kránicz Richárd

Szemző Tibor
„K” metszetek, 2017,
Kassák Múzeum
(részlet a
kiállításból)
© Fotó: Eln Ferenc

textusából, távoli helyek és kultúrák öntudatlan közvetítőjévé válik. Szemző e projekt egyik korábbi, önálló filmként bemutatott változatában (*Vágy, hogy indiánok lehessünk – Franz Kafka utolsó szerelme*, 2014) ráadásul az elbeszélés idegen nyelvű leiratát is ráúsztatta a helyszínek felvételeire, így a Kafka-szöveg nem csak auditív, hanem vizuális, képi regiszteren is megszólalt: egy archaikus, fonetikus ábécét megelőző nyelvfelfogás mentén állította az íráskép jelentésteli mivoltát. A textus tehát eredeti működéséből kiszakítva válik képiséggé és zeneiséggé. Az archaizálásra törekvés a filmek és az installáció megvalósításában is tetten érhető. Egyrészt a 8 mm-es analóg filmre történő rögzítés a nyersanyag törékenysége, roncsolódása révén még a viszonylag friss, az elmúlt 6-7 évben készült felvételeket is kopottnak, elhasználatnak tünteti fel. A legtöbbször kis mélységélességű, sokszor kissé homályos felvételek így technikai szinten idézik meg a mozgóképnek azt a korai korszakát, amely

Kafka életével esett egybe. De ugyanígy egyfajta archaikus művészetfelfogás leképeződésének értelmezhetjük azt a tényt, hogy az analóg vetítőkön időnként felpörgő rövid filmek a maguk materialitásukban egyediek: a technológia elavultsága miatt nem másolható, így egyedi, benjamin-i értelemben aurával rendelkező celluloid darabokról van szó, amelyek – ha a kiállítás során megsérülnek – nem pótolhatók. Mindezen túl az archaikus szemlélet a vetítés képi és hangyi feltételeinek magas minősége iránti elkötelezettségben is tetten érhető, a teljesen besötétített termek, a tökéletesen beállított hangszórók ugyancsak egy korábbi, a videó és médiaművészet konceptualitását megelőző hagyományhoz való ragaszkodás jeleiként érthetők. És ezzel elérkeztünk a kiállítás érzéki, perceptív tapasztalatához. A számítógépes időzítéssel egymás után és közben elinduló vetítések polifonikus vizuális és auditív élményt hoznak létre, hiszen miközben a nagy felületeken megjelenő, zenével és felolvasással

kísért képeket nézzük, időnként beindul egy-egy párhuzamos, kiegészítő, ha tetszik, periférikus vetítés is. Ráadásul az analóg vetítők hangos berregése tudatosan zavarja meg a precízen kimunkált zenei összhatást. Miközben a váltakozva felhangzó vetítéseket követve ingázunk a két terem között, egy másik különleges hatásra is felfigyelhetünk, főleg ha kevés látogató között adódik lehetőségünk megnézni a kiállítást. Ahogy megpróbáljuk minden vetítés előtt a legjobb, centrális helyet megtalálni a precízen a képmező két oldalára szerelt hangszórókból áradó gyönyörű zenei anyag és a képek áradásának minél tökéletesebb befogadásához, folyamatosan ennek a pozíciónak az elfoglalhatatlanságába ütközünk: ott, ahol ennek lennie kellene, vagy maga a projektor áll, vagy mi magunk takarjuk ki a kép egy részét, vagy egy másik vetítő állványa zavarja meg a látványt. Az apparátus, az installáció egyrészt felkínálja a tökéletes minőségű befogadás lehetőségét, másrészt a pozíció elfoglalhatatlansága révén elbizonytalanítja, destabilizálja az ennek a megtalálására törekvő nézőt. Szemző világában a többszólamúság, a megtervezettség ellenére az esetlegesség, a véletlenszerűség, valamint az intuíción és az asszociatív logika uralkodik: a privilegizált nézői perspektíva hiánya természetesen az egyértelmű jelentés és a domináns interpretáció lehetetlenségét teszi a testi befogadás során megtapasztalhatóvá. Így aztán csak barangolunk zenévé lett nyelvek és helyekbe rejtőzött életek között abban reménykedve, hogy ama karkai hírnök tehetetlensége ellenére valamiképpen mégis csak eljut hozzánk egy császár üzenete. Ha másként nem, talán megálmodjuk.

Szemző Tibor
„K” metszetek, 2017, Kassák Múzeum (részlet a kiállításból)
© Fotó: Kránicz Richárd

Szemző Tibor
„K” metszetek, 2017, Kassák Múzeum (részlet a kiállításból)
© Fotó: Kránicz Richárd

